

E néhány pedagógiai vonatkozású gondolat vázlatos ismertetése is, úgy véljük, érdeklődést kelthet. Mégis nehéz helyzetben van a recenzens akkor, ha a könyvet — a hagyományoknak megfelelően — az érdeklődő pedagógusok számára elolvasásra ajánlja. HELLER ÁGNES könyve nehéz olvasmány. Magas absztrakciós szintjét, precíz tudományos gondolatmenetét a szemléletes, élvezetes példák sem teszik könnyedén átfuthatóvá. Külön nehézséget okoz, hogy hiányzik a könyv néhány alapfogalmának definiálása (pl.: partikuláris — nembeli, magánvaló — magáértvaló, reprodukció). Ennél kevésbé lényeges, mégis megemlíthetjük a szerkesztői figyelmesség hiányát, ugyanis nem tartották fontosnak, hogy néhány idézetet vagy mottót a német eredetiből lefordítsanak.

Mindezek ellenére az olvasó, aki megvívja harcát a könyvvel, valóságos katarzisélményhez jut, közelebb kerül tulajdon individuummá válásához, tárgygyá válik számára saját élete, „distanciája lesz önmagához”.

BARABÁS JÁNOS

DOBOS LÁSZLÓ: KOEDUKÁCIÓ ÉS KÖZVÉLEMÉNY

A pedagógia időszerű kérdései hazánkban.

Budapest, 1971. Tankönyvkiadó. 106 oldal

Ha fontossági sorrendbe állítanánk a hazai pedagógia időszerű kérdéseit, úgy a koedukáció problémája valószínűleg az első feltucat közé kerülne. Azt is mondhatnánk, hogy a nevelésnek ez a területe pedagógiánk leggyengébb láncszemei közé tartozik és sürgős továbbfejlesztésre szorul mind elméletileg, mind pedig gyakorlatilag. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint Dobos László új könyvecskéje, amelyben a koedukációval kapcsolatos nevelői és tanulói véleményeket ismerteti.

Nagy érdeklődéssel olvastuk ezt a könyvet, hiszen köztudott, hogy a szerző hosszú évek óta foglalkozik a koedukáció problémáival és nem először ír erről a témáról. Elvi-elméleti megnyilatkozásai után különösen sokatígérőnek tűnt a téma empirikus megközelítése. „A vizsgálat célja az volt — írja a szerző —, hogy bepillantsunk a nevelőtestületek és a tanulóifjúság felfogásába a koedukációval kapcsolatban, megismerjük a nevelői és tanulói közvéleményt ebben a kérdésben.” (31. old.)

Ez a célkitűzés azért fontos, mert csak a helyzet pontos ismerete alapján lehet meghatározni a koedukáció terén előttünk álló konkrét feladatokat. S a helyzetnek egyik fő mozzanata, determinánsa a közvélemény. A koedukációval kapcsolatos közvélemény megbízható feltárása és helyes értékelése ebből a szempontból alapvető jelentőségű.

Mindenekelőtt vessünk egy pillantást a szerző módszerére.

Az 1967-ben végrehajtott kérdőíves felmérés 250 gimnáziumi tanárra, 635 gimnáziumi és 403 felső tagozatos általános iskolai tanulóra terjedt ki. Ez utóbbiak válaszait azonban a szerző „nem építette bele szervesen” a feldolgozott anyagba. A válaszok tehát nem tekinthetők reprezentatívnak a pedagógusok és tanulók túlnyomó többségét jelentő általános iskolák, de több más iskolatípus vonatkozásában sem. A vizsgálat adatai inkább csak az általános gimnáziumok tekintetében fogadhatók el érvényesnek.

Ezzel nem állítjuk azt, hogy a pedagógus-társadalom és a tanulóifjúság egészét reprezentáló minta esetén az eredmények biztosan egészen mások — jobbakké vagy rosszabbakké — lettek volna, de az eltérések lehetőségét nem lehet kizárni. Az általánosításokkal pedig ilyen körülmények között nagyonis ajánlatos „csinján bánni”. Kissé elhamarkodottnak tűnik pl. az a megállapítás, hogy „az általános iskolások közül azok, akik nem szeretik a koedukációt, 64,2%-ban lányok és 35,8%-ban fiúk. . . egymás jelenlétét tehát az általános iskolában a lányok viselik el nehezebben.” (31. old.) Nem lehetetlen, hogy valóban így van, de 177 általános iskolás véleménye alapján (ennyien nem szeretik a koedukációt a vizsgált mintában) még nem eléggé indokolt ezt ilyen határozottan leszögezni.

A pedagógusoknak és tanulóknak feltett 5—5 kérdésre kapott válaszokat a szerző mutatós táblázatokban összesíti. Eltekintve attól, hogy a kérdések megfogalmazása nem mindig szerencsés s épp ezért a válaszok feldolgozása, tipizálása sem problémamentes (pl. „Mi a véleményed a fiúk és lányok gondolkodóképességéről? . . . viselkedéséről?”), első pillantásra is feltűnik, hogy a tanulói válaszok táblázataiban túlságosan nagy eltérések találhatók a válaszok összességét illetően. Az első kérdés táblázatában még 1038 tanuló válasza szerepel, a másodikban már csak 747, a harmadikban 726, a negyedikben 609, az ötödik kérdés táblázatában pedig mindössze 367 válasz.

E csökkenés magyarázatával a szerző adósunk marad (hacsak nem fogadjuk el magyarázatként azt a szükséztű lánjegyzetet, miszerint „a tanulók létszáma nem mindenütt azonos a kitértelt válaszok számával”).

A koedukációra vonatkozó pedagógus-közvéleményt a szerző hét táblázatban mutatja be. Ezekből az derül ki, hogy a középiskolai tanárok 52,8—57,89%-a helyesli, 15,2—28,89%-a pedig elutasítja, nem szívesen fogadja a koedukációt. A fennmaradó 18,4—31,29% semleges ebben a kérdésben. Ezek az adatok minden bizonnyal reálisan tükrözik a valóságos helyzetet s az állásfoglalások ilyen arányát a körülmények ismeretében nem is tarthatjuk különösebben kedvezőtlennek. Inkább csak az a meglepő, hogy a koedukációt elutasító nevelők között a férfiak jelentős többségben vannak (kb. a 40:60 arányban). A szerző szerint ezek zöme irodalomtanár, akik azért szeretik jobban a tiszta lányosztályokat, mert ott „elmélyültebb munkát végezhetnek érzékenyebb tanulóikkal”. Ezt azonban aligha tarthatjuk kielégítő magyarázatnak.

A tanulók véleményére az jellemző, hogy nagyjából 3/4 részük szeret koedukált osztályba járni, a koedukációt tanulási és közösségi szempontból is előnyösnek tartja. Vagyis globálisan nézve a tanulók jobb véleményrel vannak a koedukációról, mint tanáraik. A fiatalok túlnyomó többsége természetesnek tartja a koedukációt. Az esetleges kifogások nem annyira a koedukáció lényegét, mint inkább annak gyakorlati megvalósulását érintik. Például azt, hogy sok iskolában nincs egyensúlyban a fiúk és lányok számaránya.

A szerző igen sok válaszból idéz érdekes és jellemző véleményeket s talán ezek a könyv legértékesebb részei. Legvitathatóbb viszont a „Néhány pedagógiai tanulság” című utolsó fejezet. Úgy tűnik ugyanis, hogy a szerző, aki eddigi írásai alapján a koedukáció feltétlen híve volt, most mintha elbizonytalanodna, mintha szemléleti válságba került volna. Hovatovább róla is elmondhatjuk, amit ő állapít meg egy másik tanulmányíróról (LIGETINÉ, DR. VEREBÉLY ANNA), hogy t. i. „kritikai megállapításainak tartalma és tónusa eléggé koedukációellenes intonációra hajlamos”. (34. old.)

Ez a beállítottság mindenekelőtt az értékelések ellentmondásosságában nyilvánul meg. Ilyen pl. a koedukáció és a demokratizmus viszonyának értékelése. A szerző egyrészt hangsúlyozottan a koedukáció javára írja az osztályon belüli demokratizmus erősödését (99. old.), másrészt viszont úgy tűnik számára, hogy a szülők társadalmi pozíciójából eredő életmódbeli, szociális, magatartási stb. különbségeket a régebbi homogén osztályokban jobban át lehetett hidalni (96—97. old.)

Vagy itt van a koedukáció szexuálpedagógiai hatásának értékelése. A szerző egyrészt helyeslőleg hivatkozik R. BORRMANNRA, aki szerint a koedukáció növeli a szociális érintkezés képességét, a fiatalok egymás iránti érdeklődését, figyelmességét, segítőkészségét stb. (34. old.). Másrészt úgy találja, hogy a koedukáció okozta megszokottság következtében növekszik a fiúk és lányok egymás iránti közönye, közömbössége, a lenézés, a tiszteletlenség egymás személyével kapcsolatban (99—100. old.). Helyeslően idéz egy francia szerzőt, aki szerint a koedukáció anarchiát teremt szexuális téren és csökkentette a szerelem jelentőségét az ifjúság életében. Másrészt megállapítja, hogy a fiatalok az „érzelmi kötődés nélküli nemi kapcsolatot becsülik legkevésbére” (100. old.).

Sorolhatnánk még az ilyen példákat (koedukáció és közösségi élet, osztálykohézió viszonya stb.), amelyek mind a szerző álláspontjának bizonytalanságát, szemléleti válságát tükrözik. E válság mélyebb elemzésére itt nincs lehetőségünk, bár egy ilyen elemzésre nagyon is szükség volna, hiszen nem elszigetelt jelenségről van szó.

Tény, hogy a szerző aggályait a koedukáció hazai gyakorlati megvalósítását és jövőjét illetően sok minden alátámasztja. De az is tény, hogy a szerző nem jut tovább az aggályoknál, nem tudja azokat „helyükre tenni”, nem tud kiutat mutatni. Ezért azon a közhelyen kívül, hogy a „koedukáció nem csodaszor” és eredményes alkalmazása pedagógiai felkészültséget igényel, csupán egyetlen javaslata van: a nevelőtestületek koedukált szervezése. Ezt tekinti a megoldás kulcsának, de rögtön meg is állapítja róla, hogy „kilitásai eléggé aggasztóak”.

Akkor hát mit tegyünk?

Erre a kérdésre hiába várjuk a választ DOBOS LÁSZLÓ könyvétől. Azonban — közvetve — a problémák felvetése is elősegítheti megoldásukat — s ez kétségtelenül a szerző érdeme.

SZILÁGYI VILMOS